

Drogi czytelniku,

Proces regularnego monitorowania, oceniania i raportowania stanowi jedną z siedmiu zasad przygotowania SUMPu (z ang. Sustainable Urban Mobility Plan czyli Planu zrównoważonej mobilności miejskiej), jakie Komisja Europejska zdefiniowała w dokumencie pn. **Pakiet Miejskiej Mobilności**. W tym wydaniu e-biuletynu przyjrzymy się poszczególnym etapom procesu planowania zrównoważonej mobilności miejskiej, których monitorowanie oraz ewaluacja stanowią nieodłączny element. Przedstawimy również przykłady miast należących do sieci ENDURANCE, a także przydatne narzędzia i dokumenty, zwłaszcza te zastosowane w projekcie **NISTO project**, który niedawno dobiegł końca.

Ostatnie miesiące projektu ENDURANCE

Sesja służąca wymianie doświadczeń w ramach sieci ENDURANCE w Barcelonie

Zaledwie trzy miesiące pozostały do zakończenia projektu ENDURANCE. Obecnie posiada on aż **296 miast włączonych do internetowej platformy projektu!** Świadczy to o tym, że wieloaspektowe wsparcie jakie zapewniamy miastom za pośrednictwem spotkań wewnątrz sieci czy szkoleń, ale także za sprawą **przekazywania dobrych praktyk** oraz oferty usług eksperckich na żądanie, odnosi sukces. Dzieje się tak w dużej mierze dzięki naszym 25 Krajowym Punktom Kontaktowym (KPK), które ww. wsparcie skroili na miarę lokalnych i krajowych potrzeb. Informacje nt. każdego z miast przynależnych do sieci ENDURANCE można teraz pobrać w formie pliku pdf.

Nasz portugalski KPK jest obecnie naszym nieoficjalnym **numerem 1 jeśli chodzi o podnoszenie świadomości nt. koncepcji SUMP** – jak się okazuje, przy jego pomocy aż 28 zdołało rozpocząć przygotowywanie planów zrównoważonej mobilności miejskiej (lub polepszyć już istniejące). W konsekwencji zapisu znajdującego się w Partnerskim Porozumieniu zawartym w perspektywie lat 2014-2020 pomiędzy rządem portugalskim a Komisją Europejską, od roku 2015 mamy w tym kraju do czynienia z dynamicznym rozwojem SUMPów (znanych tam również jako PMT). Dokument ten uprzednio warunkuje finansowanie rozwiązań i działań z zakresu mobilności miejskiej zanim przystąpi się do faktycznej realizacji planów PMT/ SUMP. Krótki dwustronicowy raport na ten temat można znaleźć [tutaj](#).

W harmonogramie ENDURANCE:

- W styczniu tego roku ENDURANCE współorganizował **międzynarodową sesję wymiany doświadczeń**, w której uczestniczyło pięciu przedstawicieli następujących europejskich aglomeracji: Barcelona, Helsinki, Frankfurt Rhine Main, Greater Manchester oraz Kopenhaga.
- 4 marca Norweski Zarząd Dróg zorganizował w Oslo sesję szkoleniową na temat planowanej strategii działania w odniesieniu do mającej niedługo się ukazać Białej Księgi dotyczącej długoterminowych krajowych planów transportowych (2018-2029).
- Na 23 marca nasza belgijska sieć BEPOMM zaplanowała organizację wycieczki studyjnej do Verviers oraz Liège – dwóch modelowych miast, których przykłady bliżej opisane zostały w [tej publikacji nt. SUMP](#) (treść w j. francuskim) stworzonej przez administrację Regionu Walońskiego
- Nasze ostateczne wyniki przedstawimy w następnym wydaniu naszego e-biuletynu jak również podczas konferencji w Bremen, zaplanowanej na 12-13 kwietnia. [Już teraz zarejestruj swój udział w konferencji >](#)

Co wytyczne SUMP mówią na temat monitorowania i oceny?

Zgodnie z europejskimi **wytycznymi SUMP** (treść dostępna w 9 wersjach językowych), monitorowanie, ocena oraz ewaluacja pojawiają się na wielu etapach planowania SUMP:

- Dokonanie samooceny bieżącego procesu planowania (krok 1.3)
- Analiza obecnego stanu mobilności (3.1.)

Elementy monitorowania i ewaluacji na wykresie cyklu przygotowania SUMP, kliknij aby powiększyć

- Przygotowanie scenariuszy działań oraz ocena skutków ich wdrożenia (3.2)
- Ustanowienie mierzalnych celów (5)
- Ocena opłacalności rozwiązań w oparciu o kryterium cena-skuteczność (6.1, 6.3)
- Jednoczesne monitorowanie procesów planowania i implementacji (8, 9.1)
- Zarządzanie planem działania pod względem jego skuteczności (10.3)
- Dokonanie ewaluacji oraz uczenie się na błędach (11.2, 11.3)

Monitorowanie, ocena oraz ewaluacja jako szeroki wachlarz różnych działań

Terminy monitorowanie i ewaluacja często wymienia się jednym tchem. Wiele osób nie zdaje sobie jednak sprawy z dzielących te dwa pojęcia różnic. Poniżej przedstawiamy naszą interpretację wspomnianych terminów wraz z wyjaśnieniem innych okołoevaluacyjnych określeń, a także kilkoma przykładami projektów i narzędzi dla lepszego zobrazowania ich znaczenia.

Mapa przedstawiająca podróże rowerowe w Bolonii podczas Europejskiego Wyzwania Rowerowego 2015. Foto za zgodą ECC.

Monitorowanie (monitoring)

= *Regularny pomiar współczynników służący śledzeniu postępu w procesie osiągnięcia założonych celów.*

Systematyczne i zasadniczo nieprzerwanie trwające gromadzenie danych jest w tym wypadku podstawą. Dokonana na czas interpretacja zgromadzonych danych – ewaluacja – pozwala stwierdzić, czy jesteś na właściwej drodze do osiągnięcia zamierzonych celów, czy też może masz do czynienia z jakimiś niepożądanymi skutkami obranej ścieżki działania. Niedawno rozpoczęty w ramach programu Horyzont 2020 projekt pn. **CREATE** ma na celu opisanie procesu ewolucji sposobu zarządzania w wybranych miastach na przestrzeni co najmniej czterdziestu ostatnich lat. Projekt zmierza m.in. do zobrazowania tego, jak polityka władz doprowadziła do osiągnięcia krytycznego współczynnika samochodów na ulicach każdego z tych miast. Taki rodzaj systematycznego gromadzenia danych jest bardzo rzadki.

Większość miast włączonych do sieci ENDURANCE przedstawiła już swoje podziały modalne, niektóre z nich mają odleglejsze terminy na zgromadzenie potrzebnych statystyk (np. **Wiedeń** oraz **Graz**). Wszystkie dostępne na ten temat informacje dostępne są za pośrednictwem **TEMS**, czyli narzędzia platformy **EPOMM** prezentującego **transportowe podziały modalne miast**.

Interesującym sposobem zbierania danych w zakresie bardziej szczegółowych aspektów miejskiej mobilności jest gromadzenie ich za pośrednictwem aplikacji na smartfony, które śledzą zachowania transportowe ich użytkowników. Przykładem mogą tutaj być takie aplikacje jak: **RouteCoach** w Leuven (Belgia), projekt **B-TRACK-B** wraz ze zliczającą rowery aplikacją we **Flandrii** i **Holandii**. Aplikacja **Cycling365**, której użyto podczas **Europejskiego Wyzwania Rowerowego**, służy obecnie miejscowym ekspertom transportowym do gromadzenia danych na temat wykorzystania roweru przez mieszkańców miast. Nieprzetworzone, „surowe” dane spływające z takich aplikacji nie są łatwe w interpretacji. W ramach projektu NISTO przygotowano garść **„Wskazówek na temat konwersji danych pochodzących z czujników w smartfonach (np. GPS) na wskaźniki, które mogą posłużyć w procesie ewaluacji”**.

Ewaluacja (evaluation)

= *Systematyczna identyfikacja korzyści oraz wagi zastosowanego rozwiązania po okresie implementacji.*

O ile odróżnienie monitorowania danych od ich ewaluacji nie sprawia zazwyczaj większych problemów, to zadanie to może stać się o wiele trudniejsze w przypadku, gdy mamy do czynienia z procesem w toku lub tak ogólnymi pojęciami jak rezultat czy wydajność. Klarowne omówienie różnic między monitorowaniem a ewaluacją można znaleźć w **blogu Genuine Evaluation**.

Ewaluacja jest częścią toczącego się procesu zarządzania, składającego się z planowania, wdrażania oraz ewaluacji właśnie. Najlepiej gdy każdy z tych elementów zastępuje poprzedni w postaci nieprzerwanego i równoległego toczącego się cyklu aż do pomyślnego zakończenia przyjętego rozwiązania. Zatem ewaluacja mówi Ci, w jakim stopniu oraz dlaczego oddalas się od uprzednio założonych celów, a także jaką naukę możesz z takiej sytuacji wynieść.

Termin pokrewny:

- **ocena ex-post:** Forma ewaluacji dokonanej po upływie określonego czasu od zakończenia projektu stosowana w celu określenia jego skuteczności i trwałości/ciągłości uzyskanych rezultatów.

Ocena (assessment)

= ocena wydajności oraz mocnych i słabych stron danego systemu, procesu lub osoby.

Proces SUMP zwykle rozpoczyna się od **samooceny** aktualnie stosowanych praktyk planowania. W ramach projektu ENDURANCE powstał **kwestionariusz samooceny** pomagający miastom w określeniu ich głównych potrzeb w zakresie wsparcia. Kwestionariusz ten został wypełniony także przez krajowe punkty konsultacyjne na zasadzie przeglądu partnerskiego, tak aby SUMP przygotowany w danym mieście uzupełnić o niezależną opinię osoby z zewnątrz.

Terminy pokrewne:

- **Systemy zarządzania jakością:** powstały w celu oceny procesów organizacyjnych oraz zapewnienia oferty porad i wskazówek na temat tego, jak owe procesy można usprawnić. Często stosowane w połączeniu z audytem. Np. **MaxQ** przeznaczony do zarządzania mobilnością, **EcoMobility SHIFT** skupiający się na dziedzinie transport miejskiego, **ISEMOA** dedykowany dla planistów zajmujących się tworzeniem rozwiązań poprawiających dostępność publicznej przestrzeni i transportu oraz **Common Assessment Framework** stosowany ogólnie w zarządzaniu jakością w administracji publicznej.
- **Audyty:** ocena zgodności ze standardami i prawnymi wymogami dokonywana przez zewnętrznego eksperta, w rezultacie której wydawany jest certyfikat. Przykłady audytów to: **QUEST** oraz **ADVANCE** w odniesieniu do koncepcji SUMP czy **BYPAD** dotyczący polityki rowerowej na danym terenie.
- **Analiza porównawcza** (ang. benchmarking): porównanie wyników ocen dokonanych wewnątrz różnych projektów (patrz np. **baza danych MaxEva**) platformy EPOMM) lub porównanie wyników pobranych z różnych samorządów (patrz **TEMS**). W przypadku Holandii jest to np. **Zapis wyników w oparciu o koncepcję zrównoważonego rozwoju**, w którym osiągnięte na polu mobilności rezultaty poszczególnych samorządów uszeregowano na podstawie dziesięciu kryteriów.

Źródło: Active Access, www.eltis.org

Oszacowanie (appraisal)

= Weryfikacja przydatności oraz znaczenia danego rozwiązania bądź projektu – w kontekście monitorowania i ewaluacji ta forma osądu przeprowadzana jest przed etapem implementacji w celu dokonania świadomego wyboru pomiędzy różnymi dostępnymi rozwiązaniami alternatywnymi. Znana jest również pod nazwą **oceny ex-ante**.

(zobacz także wydanie naszego e-biuletynu traktującego o „inteligentnych” pakietach rozwiązań oraz zajrzyj do **bazy danych projektu Konsult**).

Gdy uda się już wyznaczyć cele w ramach danego SUMPu, miasto musi wybrać odpowiedni wachlarz rozwiązań i środków zaradczych, które pozwolą je osiągnąć. Aby to uczynić musi ono owe rozwiązania „oszacować”, czyli niezbędne staje się ustalenie, które z tych rozwiązań mają potencjał realizacji objętych celów. Np. samorząd należącego do projektu ENDURANCE portugalskiego miasta **Maia** powołał do życia miejską Techniczną Grupę Roboczą oraz Komisję Monitorującą, w skład których weszły zewnętrzne organy mające za zadanie przeprowadzenie procesów monitorowania i ewaluacji. Na potrzeby oceny ex-ante stworzono różne scenariusze prognozujące ewolucję miejskiego systemu transportowego. Dokonano tego przy użyciu metody **backcasting**. Cele, które założono w dziedzinie podziału modalnego oraz ochrony środowiska, posłużyły za punkt wyjścia. Następnie dobrano do nich zestaw rozwiązań i środków zaradczych, których wdrożenie miało doprowadzić do osiągnięcia uprzednio wytyczonych celów. Przy wyborze określonego scenariusza posłużono się metodą analizy wielokryterialnej.

The city of Maia, Portugal

Niemieckie miasto **Bremen**, laureat **Europejskiej nagrody SUMP w kategorii monitorowanie SUMP 2014**, poddało się trzykrotnej ocenie ex-ante. Były to po kolei: analiza SWOT (ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) - czyli analiza mocnych/słabych stron, szans oraz zagrożeń; analiza scenariuszy, w której porównano pięć „ekstremalnych” modeli działania; a także analiza wydajności kosztów dokonana we współpracy z zewnętrznym ekspertem. Najlepszym scenariuszem okazał się być ten oparty na promocji aktywnej mobilności. (Źródło: **Eltis**, zobacz także studia przypadku pozostałych finalistów - **Ghent** oraz **Drezna**, oraz zdobywcy nagrody specjalnej jury - **Salonik**)

Terminy pokrewne:

- **Analiza wydajności kosztów** (ang. cost-benefit analysis -BCA), analiza społecznych kosztów i korzyści (ang. social cost-benefit analysis - SBCA): przeglądu kilku innych metod dokonano w ramach projektu **NISTO**.
- **analiza multikryterialna** (ang. multi-criteria analysis - MCA): świadome rozważenie wielu kryteriów takich jak: koszty, gospodarcze korzyści, ale także jakość życia, korzyści zdrowotne, poziom akceptacji społecznej czy poziom trudności implementacyjnej itd. Jak

wynika z przeprowadzonej wśród interesariuszy [ankiety](#) projektu NISTO, analiza multykryterialna stosowana jest najczęściej. Interaktywne narzędzia [MaxExplorer](#) oraz [zestaw narzędzi ewaluacyjnych projektu NISTO](#) oferuje pomoc w przeprowadzeniu tego typu analizy.

Wyzwanie dla miast i samorządów

Braşów, Rumunia

Krajowe punkty konsultacyjne projektu ENDURANCE zidentyfikowały szereg wyzwań, jakie mogą czekać przedstawiciele władz lokalnych w kontekście przeprowadzania ocen, monitorowania i ewaluacji ich SUMPów.

Cătălin Frangulea, koordynator programu SUMP w należącem do sieci ENDURANCE mieście [Braşów](#) w [Rumunii](#) donosi, że problemem wśród lokalnych władz samorządowych jest brak planowania na polu mobilności oraz niedostateczna fachowa wiedza, jeśli chodzi o przeprowadzenie procesu ewaluacji. Planiści muszą dokładnie wiedzieć, o co pytać oraz czego oczekiwać od konsultantów, a nawet – co istotniejsze – kadry te winny umieć zrobić dobry użytek z produktów – jakimi są wyniki uzyskane z przeprowadzonych procesów monitorowania i ewaluacji – dostarczanych przez tych konsultantów. Pobranie danych nie nastęrcza większych problemów, kuleje natomiast zdolność ich właściwego przetworzenia i wykorzystania.

Nasz [austriacki KPK](#) - Austriacka Agencja Energetyki - zauważył, że lokalne plany transportowe rzadko zawierają w sobie elementy monitorowania i ewaluacji. A nawet jeśli takowe elementy występują, nie mają one zazwyczaj wiele wspólnego z systematycznym podejściem w planowaniu, lecz opierają się jedynie na odrębnych wymogach indywidualnych. Z tego względu kwestie monitorowania i ewaluacji stały się głównym tematem warsztatów oferowanych w ramach projektu ENDURANCE w Austrii. Wiedeń stanowi jeden z lepszych przykładów toczącego się procesu monitorowania oraz badań w zakresie ewaluacji kluczowych zagadnień polityki miasta, na których oparto tworzenie tamtejszego Miejskiego Planu Rozwoju (STEP 2025).Więcej na jego temat można przeczytać [tutaj](#) >

Tallinn, Estonia

Nasz KPK w Estonii stwierdza, że koszty przeprowadzenia stosowanych badań mogą stanowić istotną barierę. ENDURANCE wspierał rozwijanie szczegółowej metodologii badań ankietowych zarówno dla Tallinna jak i regionu Tartu we współpracy z estońskim Ministerstwem Gospodarki i Komunikacji. Jednakże pierwszy przetarg ogłoszony na przygotowanie badania nie doszedł do skutku ze względu na wyższy od oczekiwanego koszt przedsięwzięcia. Ostatecznie, w listopadzie ubiegłego roku, zakrojone na mniejszą skalę badanie, dotyczące codziennych zachowań transportowych wśród 4000 tallińczyków, zostało zrealizowane w listopadzie oraz grudniu ubiegłego roku. Wyniki uzyskane w jego toku mają być otwarte dla każdego. Współpraca pomiędzy Tallinnem i estońskim rządem nad zapewnieniem środków dla dalszej realizacji tych badań układa się dobrze, czego przykładem jest ich wspólne działanie w projekcie [Interreg](#).

Norweskie badanie na temat ewaluacji projektów dotyczących infrastruktury transportowej pokazuje, że znaczną część środków przeznaczają się na poprawę tamtejszych metod szacunkowych takich jak: techniki oszacowania kosztów, modele transportowe, konsumentcka opinia na temat uzyskanych efektów itp., a większość krajów dysponuje wytycznymi dotyczącymi przeprowadzania analizy wydajności kosztów. Paradoksalnie ilość środków przeznaczanych na dokonywanie oceny ex-post rzadko dorównuje budżetowi zarezerwowanemu na realizację oceny ex-ante - „([Ocena ex-post projektów transportowych – doświadczenia norweskie](#))”.

Kolejnym istotnym elementem działań szacunkowych są rozbieżne (sprzeczne ze sobą) opinie interesariuszy. Zaangażowanie obywateli i interesariuszy stanowi centralne ogniwo wspomnianej wcześniej strategii SUMP w zwycięskim mieście Bremen. Jest to także zasadniczy element działań wspieranych przez [zestaw narzędzi projektu NISTO](#), który swoim użytkownikom ma pomóc w zidentyfikowaniu obszarów tak synergii jak i różnicy zdań wśród różnych grup interesu. „Włączanie interesariuszy w proces ewaluacji oraz korzystanie z danych uzyskanych w rezultacie procesu monitorowania w celu informowania opinii publicznej coraz bardziej zyskuje na znaczeniu, jednak nadal postrzegane jest jako działanie niosące ryzyko nacisków ze strony tych grup interesu właśnie” – pisze konsorcjum skupione wokół projektu CH4ALLENGE w swoim dokumencie pt. „[Dlaczego monitorowanie i ewaluacja stanowią wyzwanie podczas planowania zrównoważonej mobilności miejskiej?](#)”.

Wnioski i rekomendacje

Proces monitorowania i ewaluacji ma znaczenie dla szeregu decydujących czynników takich jak: odpowiedzialność finansowa (czy uzyskaliśmy najlepszy z możliwych stosunek jakości do ceny?), mądrzejsze podejmowanie decyzji, optymalizacja działań w ich toku, przeprowadzanie analizy porównawczej, dowodzenie sukcesu wdrożonych zmian jak również – czasami – przedstawianie przyczyn ich porażki. Monitorowanie i ewaluacja winny być integralną częścią zarządzania projektem.

Jako że są one często zaniedbywane, poniżej przedstawiamy rekomendowane przez nas zestawy narzędzi i informacji, które mogą pomóc ten stan rzeczy zmienić.

Źródło: www.eltis.org

- Rozdział poświęcony **monitorowaniu i ewaluacji** zawarty w wytycznych SUMP zapewnia kontekst dla realizacji tych procesów w ramach tworzenia własnej strategii SUMP.
- Projekt CIVITAS oferuje liczący sobie 179 stron poradnik zatytułowany „**Ewaluacja ma znaczenie**”.
- **MaxSumo** stanowi praktyczny poradnik na temat usystematyzowanej oceny projektów i programów mobilności.
- **MaxEva** to zarówno baza danych oraz narzędzie służące do ewaluacji projektów związanych z mobilnością. Zbudowana w oparciu o projekt MaxSumo. Zestaw ten przygotowany został w ramach platformy EPOMM.
- Ten **krótki poradnik** projektu NISTO zawiera przykłady jak formułować cele i stosowne wskaźniki.
- Istnieje wiele kryteriów podczas wyboru a następnie przy oszacowaniu obranych rozwiązań i środków zaradczych. Oto garść oferowanych narzędzi.
 - **Baza danych projektu KonSult** zapewnia łatwe w wyborze instrumenty polityki. Ich opis wraz z analizą multykryterialną został całkowicie uaktualniony w rezultacie prac wykonanych w ramach projektu CH4llenge. Baza oferuje dogłębny opis, jak również szereg przykładów i odniesień, na temat tworzenia polityki transportowej.
 - Platforma EPOMM przygotowała narzędzie **MaxExplorer** - bazującą na krótkim kwestionariuszu formę wsparcia oferującą wachlarz rozwiązań, które łatwo poddają się analizie multykryterialnej.
 - Projekt NISTO ma do zaproponowania przejrzysty acz **rozbudowany zestaw narzędzi pomocnych w przeprowadzeniu analizy multykryterialnej** opierającej się na 16 kryteriach zrównoważonego rozwoju pogrupowanych w takie kategorie jak gospodarka, środowisko, społeczeństwo, które w łatwy sposób można dostosować do indywidualnych potrzeb.
- Projekt CH4LLENGE opracował zestaw kursów nt. przeprowadzania samooceny obejmującej swym zakresem cały proces SUMP. Narzędzie dostępne jest [tutaj](#) (wymagane zalogowanie się) a krótką instrukcję obsługi [znajdziesz tutaj](#).
- Kluczowe dane powstałe w rezultacie projektu CH4LLENGE dostępne są do pobrania w 9 językach. Wśród nich znaleźć można także część poświęconą monitorowaniu i ewaluacji. Zawierają one ponadto broszurę informacyjną (garść faktów na temat projektu) jak również wyczerpujący podręcznik. Wszystko można znaleźć [tutaj](#).
- Trochę podstawowych danych związanych z analizą wydajności kosztów:
 - W ramach projektu EVIDENCE - **Współczesne praktyki w zakresie analizy wydajności kosztów w UE**
 - Międzynarodowe Forum Transportowe: „Zrozumieć znaczenie Infrastruktury Transportowej - Wskazówki do międzynarodowych pomiarów porównawczych w dziedzinie wydatków i aktywów” oraz dla przykładu: „Oszacowanie Projektów Transformacyjnych - przypadek projektu Grand Paris Express i wreszcie jako rekomendacja: **Poprawiając praktykę stosowania analizy wydajności kosztów w dziedzinie transportu.**

Nadchodzące wydarzenia

- **Trzecia europejska konferencja SUMP**
12-13 kwietnia 2016 – Bremen, Niemcy
www.eltis.org
- **Ostatnia konferencja SWITCH**
14 kwietnia 2016 – Bremen, Niemcy
www.polisnetwork.eu
- **Dwudziesta europejska konferencja na temat zarządzania mobilnością**
1-3 czerwca 2016 – Ateny, Grecja
www.ecomm2016.com

Informacje nt. pozostałych wydarzeń można znaleźć w [kalendarzu platformy EPOMM](#).